

ГВОЗДЕНА ПЕСНИЦА ОРКА

Правда је да страдају они који мисле да су недодирљивиⁱ

Источна или централна Европа, XIII век. Хорде одрпаних скитница стигле су из удаљених степа, тамо где се мислило да више нема ничега. Тек касније ће се за ту област усталити назив Азија, а овамо ће бити Европа, као нешто супротстављено. Не делују нимало импресивно – прљави су и лако наоружани, њихови коњи нису ни велики ни много брзи. Али зато их има много, а коњи су им жилави – спремни да се крећу данима и ноћима, па онда улећу у битку. Такви су им и јахачи који, наводно, спавају у седлима. И сада се та сила и ордија сручила на небрањену земљу, већ данима пљачка сељаке и пали њихова села и усева. Маса народа побегла је у сигурност тврђаве.

Тврди бедеми изгледају непобедиво, за ове освајаче су немогућа мисија. Након једног неуспешног јуриша нападачи почињу да беже. Командант гарнизона види своју прилику да се незваним гостима освети за све. Облачи сјајни оклоп и лично предводи јуриш.

Ускоро, капија се спушта и кроз њу излази колона витезова без мане и страха. Мајско сунце се пресијава на њиховим углачаним оклопима. Непријатељ се дао у бег и изгледа да ће бити лак плен. Убрзо ће у потери прећи брдо испред града. Коњи ових витезова су јачи и бржи и још мало па ће стићи ове хорде пљачкаша. Растојање је мање од педесет метара, витезови спуштају дугачка копља...

Хорда се пред њима разилази, изгледа да ће се свако за себе спашавати. И витезови се раздвајају „у стрелце“ одмах иза њих. Као да не виде да у овом расулу има неког плана, да је пред њима полукруг бегунаца. А онда, неочекивано, киша стрела пада на витезове. Стреле се углавном одбијају од сјајних оклопа, али добар број витезова је пао са коња. До скора беспрекорни нападачки ред се осипа и стаје. Одједном ни они испред њих не беже, окрећу се према њима. Јасно је да им је то од почетка била намера. Стрелци на ситним и неугледним коњима круже око ових витезова и, кад год им одговара, стрељају их. Борба прса у прса ће уследити тек кад остане још само мало изнурених витезова, које ће хорда разнети својим сабљама.

Западна Европа, XX век. Две велике колонијалне империје, Енглеска и Француска, владају већим делом света. После низа међусобних ратова они су у чврстом савезу који би требало да брани њихову власт од сваке претње. Али нова сила је у центру континента, и рат изгледа неминован. После низа лаких победа ови народи верују у своју непобедивост. Многи од официра су чак уверени да ће коњица решити и овај рат. Дотадашња упозорења, као што је рецимо губитак целе коњичке бригаде код Балаклавеⁱⁱ, нису им довољна. У рат се креће као на сватове...

А онда гомиле Хуна надиру са истока.ⁱⁱⁱ Они не полагају много на коњицу, а ни пешадија им не делује импресивно. Али је артиљерија зато веома моћна. Као да се сва сила индустрије излила на поља по којима ови напредују и газе све пред собом. Стратегија непријатеља такође изненађује. Без имало скрупела газе преко неутралне Белгије и заобилазе главну линију одбране Француза. Као да се руши цела конструкција Западне Цивилизације. Касније

ⁱ Констатација изречена једном од најгорих домаћих „Американаца“ (ту је мртва трка за примат – за најекстремнијег и најглупљег) који никако није могао да прежали смрт окупаторских војника.

ⁱⁱ Реч је о безглавом јуришу енглеске коњице у Кримском рату, који се завршио губитком више од половине нападача. Овај пораз настао као последица низа неспоразума и несрећних околности је касније опеван у поеми Јуриш лаке коњице.

ⁱⁱⁱ У Првом светском рату, нешто мање у Другом, за Немце је коришћен погрдни израз Хуни. Овај назив баш некако одговара есеју који читате.

ће ова офанзива изгубити замах, а снаге противника се изједначити, све док Немци не поклекну пред бројнијим непријатељем и новим снагама које долазе преко мора.

Овај рат је назван Велики рат, и мислило се да је последњи. Барем последњи рат тог обима. Али само 25 година касније поново надиру снаге Немаца, помогнуте тешком индустријом. Овога пута и сама оружја су се изменила, авиони и тенкови као да персонификују оно што је започето Индустријском револуцијом. И тактика је нова – то је муњевити рат, *Blitzkrieg*, који користи све предности оружане силе и динамике нових снага. И овога пута Француска је на коленима. Цивилизација је угрожена као никада раније.

Али постоји нешто што ће бити значајно у Првом, а пресудно у Другом рату. И ови „Хуни“ бране Западну Цивилизацију од некога. И они се боре на Истоку, против савезника Енглеза и Француза. И тај непријатељ, Руси, делује некако недостојно сјајне немачке армије. Али, иако недостојни, они су укорењени у својој земљи, у њеним огромним просторима. Ако су чете козака биле велики проблем, то је још ништа према Црвеној армији. Сада помогнути научном организацијом и индустријализацијом Руси су неуништиви, и поред свих пораза које у почетку трпе.

Концентрацијом трупа, утемељеном организацијом и често изненадним дејствима, Руси су од Стаљинграда до краја рата превазишли све што су им раније приредили Немци, све што су ови учинили на Западном фронту, и наравно сличне акције својих западних савезника. И ови војници су појединачно одрпани и неугледни, а заједно дају импресивну снагу. Можда није сасвим погрешан био назив „азијатске хорде“ које су им дали непријатељи. Јер образац незадрживог напредовања је сличан ономе у XIII веку.

Цела планета, пре 70 милиона година. Светом већ дуго владају огромни гуштери. Неки су прождрљиви месождери, као Тираносаурус Рекс, који може да једним угризом смрви до 70 килограма. Има и опасних биљоједа, као што је трицератопс који се брани огромним буздованом на врху репа. Доминација ових диносаура делује вечно.

Али они нису сами, јер ту су ситна бића из рупа у земљи – сисари. Иако се данас сматрају еволутивно савршенијим, они су настали кад и диносаури, ако не и раније, пре неких сто милиона година. Да су диносаури могли мислити како би им само грозно, неугледно и достојно презира деловала ова ситна створења, која се крију по рупама и размножавају се на тако грозан начин. Па ипак, ови ситни се шире светом, краду им јаја и боље се сналазе са храном. Поткопавају темеље дуге владавине цинова.

Ко зна да ли би икада успели да није било велике природне катастрофе, која је уклонила цинове. Али оно што данас знамо је да су се ови ситни, слаби и неугледни боље снашли. И постали нови владари света.

Шта можемо закључити из ове три приче? Колико пута је победио непријатељ достојан само презира!? Они који делују тако бедно, кукавички, често неорганизовано. Па ипак, у свему томе има неког система, и ловац постаје ловина.

Рекох, да су диносаури могли да мисле... Ако они нису могли, ми можемо сада. И правимо поређења наших ентитета са њима. Не делују ли нам старе империјалне силе тако? Америка као агресивни Тираносаурус Рекс, Европа као силни трицератопс. Па ипак их потискују они које су ови у својој ароганцији отписали.

Или на почетку описани Монголи. Претеча и модел онога што ће касније постати најчешћи негативни стереотип на Западу. Азијат. Освајач и страни елемент, страх, трепет и пропагандни изговор како за западног демократу, тако и за неког фашисту. Епитет редовно додељиван Русима и уопште Словенима. И не само њима – нацисти су Јевреје звали Азијатима. А сви они – Монголи, Руси, чак и Јевреји (мада на сасвим други начин) стекли су неке несавладиве предности пред охолом погледом оних који су мислили да их се лако могу решити.

Ове предности можемо слободно звати еволутивним предностима. Јер шта је тачно рекао Дарвин? *Survival of the fittest*. Опстају они који су најбоље прилагођени околини, они који се најбоље уклапају иако они не морају бити лепши од осталих. Често их не одликује ни већа

физичка снага, па ни оно што се обично сматра интелигенцијом.^{iv} Али они боље опстају, и надживљавају своје горде супарнике, на њихов ужас. И онда додајмо списку „Азијата“ и Турке, Арапе, Кинезе, Индусе, црнце, хиспаносе... све оне који се шире овим светом на ужас његових господара. Долазимо до архетипа Непријатеља (са великим почетним словом), до слике ужаса која је тако добро описана у литератури. То су *Орци* – кошмар цивилизације.

Значење, етимологија, порекло

Орци су замишљени као ратничка, хуманоидна бића, и као такви се појављују у делима фантастике, сматра се да се оригинално појављују у делима професора Џ.Р.Р. Толкина која се баве Средњом земљом.^v Као такви често су описани као изобличени хуманоиди са бруталним, ратнохучкачким, садистичким, па ипак кукавичким тенденцијама. Делује као CNN пропаганда, зар не?! Ипак, у неким делима се Орци појављују као храбра ратничка раса, са израженим смислом за част.

Орци су описивани као физички јачи или слабији од људи, али увек се појављују у великом броју. Често јашу на вуковима или варгама^{vi}. У многим FRP или рачунарским играма Орци се појављују са зеленом кожом и фацама које су између прасета и глодара.

Вратимо се значењу које појава ове расе може имати за читаоца неког таквог дела. Јер заиста велика дела терају људе да размишљају о ономе што је написано. У уводу који је претходно навео сам прилагођеност ове расе, чињеницу да се добро уклапају у околину. И чињеница је да су Толкинови Орци (мада им такво признање нигде није дато) преживели хиљадама година, од чега је добар део времена њихов господар Саурон био само обичан дух, без сталног места боравка.^{vii} Шта чини ту прилагођеност Орка? Они су прилагођени на три начина, прилагођени су:

- 1) тешким животним условима
- 2) технологији
- 3) у неком фундаменталном смислу и природи.

Први став је јасан на основу тога што Орци опстају у тако неприступачним земљама као што је Мордор, или у дубоким пећинама Морије. Значи и тамо где друга бића Арде не могу опстати. Такође, они опстају у више услова средине, док за друге врсте можемо рећи да су ограничене на неке типичне услове – виловњаци у шумама, патуљци у пећинама, хобити у пасторалној атмосфери Округа. А таква ограниченост није еволутивна предност. Наравно, људи опстају на различитим местима, али то овде није тема.

Други став је јасан на основу дела професора Толкина и његових замисли о технолошком злу. Наравно, веома је спорно да човек, па још човек Запада, иступа против технологије и брани Природу. О томе ће још бити речи.

Трећи став може бити дискутабилан, али сетимо се – природа није само мајско цвеће. О овоме ће такође бити још доста речено у делу о Толкиновим Орцима. А сада пређимо на етимологију.

Сам професор Толкин каже да је реч извео од старо-енглеског *orc*, што значи демон. Таква реч се помиње у познатом делу северњачке митологије Беовулф. Назив нема везе са модерном употребом речи орка, која означава кита-убицу. Могуће је да је ова реч изведена од латинског *Orcus*, што је име бога подземља^{viii}.

^{iv} Имајмо у виду да постоји више врста интелигенције код људи – техничка, социјална, вербална, емоционална, неки говоре и о духовној интелигенцији...

^v <http://en.wikipedia.org/wiki/Orc>

^{vi} Велики ратнички вукови који се појављују у Толкиновим делима. Термин потиче од старо-норманског *vargr*, што значи вук. Према викиншкој митологији варге су демонски вукови Фенрир, Скол и Хати.

^{vii} Реч је о већем делу Трећег раздобља. Ово раздобље почиње тако што у великој бици Саурон губи Прстен и његова армија је поражена. Међутим, Орци су били у стању да из заседе убију већ оног краља који је узео Прстен Саурону.

^{viii} http://en.wikipedia.org/wiki/Orcus_%28mythology%29

Такође, постоје сличности са старо-норманским *ogre*, циновима који према северњачкој митологији потичу од цина Имира (*Ymir, Aurgelmir*, оснивач расе ледених цинова).

И на југу Европе се појављују слични изрази. Тако се у вилинским причама на напуљском дијалекту појављују бића названа *huorco* (или *huerco, uerco*) – велика, космата манична бића која могу да говоре и живе мрачним шумама и могу бити зла (хватају и једу људе), индиферентна или доброћудна – што зависи од конкретне приче. Пример је прича *Lo Cuento dell'Uerco*, Giambattista Basile, италијанског писца са почетка XVII века.

Орци немају свој језик, већ користе искварене речи из разних других језика. Племена имају различите дијалекте па за међусобну комуникацију грубу верзију „општег језика“. Доста речи које користе је из „црног говора“ – језика који је развио сам Саурон. Мало је личних имена и топонима који се помињу у вези са Орцима. Ево неких имена, па видите сами како вам звуче: *Shagrat, Ufthak, Uglúk, Boldog*...

Своју „престоницу“, односно Црну кулу у Мордору, Орци зову Лугбурц. Овде се може уочити завршетак карактеристичан за градове у германским земљама – *бург* или – *берг*. Постоји и далека аналогија са Хунима. Наиме, у класичном средњовековном епу о Нибелунзима појављује се хунски краљ Ецел (Атила). Његова престоница је Ецелбурц (*Etzelburtz, Атилин град*). Далека веза, али уочио сам је док сам читао то дело.

Оно што нам преостаје у овом делу је неко „земаљско“ порекло, *инспирација* за ову расу, што је било предмет многих дискусија. Мада је евидентан утицај ранијих вилинских прича, те етимологије, и Толкинова жеља да створи „модерну митологију на енглеском језику“, код одраслог човека који више деценија посвети развијању једног имагинарног света неке ствари не могу бити случајне. Чак и ако самом аутору тако изгледају, ако је он искрен у уверењу да нешто *није* хтео рећи – не можемо избећи макар подсвесне утицаје.

Тако је речено да Орци представљају „зле људе“, што је већ искорак у реални свет. Јер, следи питање – *које зле људе?!* Ако је сво добро у једном делу смештено на Запад, а зло на Исток и Југ, можемо ли тврдити да то нема баш никакве везе са оним што је на тим странама света у овој стварности?! Ко је читао *Господара Прстенова* лако ће видети како по организацији и снагама које су покренуте описани догађаји не могу бити само прича за децу. То је разлика између *епске фантастике* и *вилинске приче*, о којој говори професор Толкин. Макар желео да пише само модерне вилинске приче (*fairy tales*), професор је створио нови жанр. Такође је створио и савремени појам Орка.

Па шта је онда писац хтео рећи?! Ко су у ствари Орци? Да ли су то освајачи који су уништили Римско царство, као рецимо Хуни или Готи? Или можда они који су освајали саму Британију – Саксонци. У филму *Краљ Артур*, где се покушава продрети до историјске основе овог мита, саксонски освајачи су поприлично *орколики*. Чак и да то уопште није била намера професора Толкина, утицај који је створио довео је до оваквих представа. Дух је пуштен из боце.

Или можда архетип можемо препознати у савременом свету?! Јасно је да је зли Саурон и његова воља да „доминира целим светом“ јасна аналогија са тоталитарним идеологијама^{ix}. Да ли онда његове трупе на терену, Орци, представљају војнике тоталитарних идеологија прошлог века – комунисте и фашисте? Може ли се начин њихових најезди поредити са оним што је угрожавало Људе Запада, али не у Толкиновој Средњој земљи него баш у Толкиновој Британији – Први и Други светски рат, Хладни рат, Гвоздена завеса (видети у уводном делу под *Западна Европа, XX век*).

Најзад, можемо ли нешто баш сада рећи о томе, јер воља за апсолутном доминацијом није никако ствар прошлости?! Да ли су онда Саурон и његови Орци савремени глобалисти? Биће и о томе доста речи. Али рецимо нешто више о Толкиновим Орцима.

^{ix} Постоје и мишљења да је на лик Саурона утицао нормански бог Один – веома моћни вештац са једним оком.

Онтолошко зло – Толкинови Орци

Као што смо већ напоменули, Толкин описује Орке као расу креатура које служе својим господарима вешцима – Морготу, Саурону и Саруману, а негде, као у *Хобиту* делују и самостално. Такође користи за њих и назив гоблини. Они су описани као бедна бића која мрзе све, саме себе и своје господаре којима служе из страха. Они не знају да праве лепе ствари, само средства која повређују, убијају и наносе бол.^x

Како је Џ.Р.Р. Толкин био професор филологије, у његовом свету има доста измишљених језика, па и овде појам *орк* има своју етимологију која, видећемо, се не разликује много од оне коју смо већ описали. На квенија језику високих виловњака њих зову *urko*, pl. *urqui* – што значи баук, бабарога (енгл. "bogey", "[bogeyman](#)"). Видећемо да је у свом опису Орка професор Толкин веома доследан томе. На језику сивих виловњака они су *orch*, pl. *urich*. На црном језику Мордора, који је створио Саурон, користи се реч *Uruk*, односно [Uruk-hai](#), што значи народ Орка. Урук-хаи је даље назив који је резервисан за посебну врсту Орка, већих и снажнијих, док они слабије Орке зову *snaga*, односно робови. Сам назив Орк је стриктно из језика Рохирима и Хобита, што сведочи о заједничком пореклу ова два језика.

Физички изглед Орка, како их професор Толкин описује, изазвао је дискусије о томе колико је инспирисан људским расама. У једном од својих писама професор каже да су они:

... *широке главе, пљоснатих носева, жућкасте коже, са широким устима и косим очима, суштински деградирани и одбојна верзија Европљанима мање омиљеног монголског типа*^{xi}
Јасно, да не може бити јасније, без обзира на сва каснија објашњења!

Постоје разне теорије о пореклу Орка. Ево неких:

- 1) *Створени од земље* – најстарија „теорија“ коју је професор изнео у причи *Пад Гондолина*, написаној 1917.
- 2) *Искварени Елви (виловњаци)* – објашњење које се појављује у *Силмариллиону*. Орци су настали кварењем виловњака, најчистијег живог облика на Арди. Искварени су тортуром. Ово је најпопуларнија „теорија“ од свих. Такво објашњење значи да су можда Орци бесмртни, што би било у контрадикцији са Толкиновим виђењем, али он сам није демантовао, нити потврдио. Ако спадају у бесмртне, њиховим душама не би било дозвољено да уђу у Мандосове дворе (западније од запада), према Толкину.
- 3) *Пали Мајари* – постоје индиције да су неки Орци Мајари (полубогови, анђели) који су пали под искушењем зла. Њихов господар Саурон је такође пали Мајар.
- 4) *Укритени са људима* – неки Орци су настали тим путем. Ово укључује Саруманове Урук-хаи.
- 5) Помиње се и „теорија“ да су Орци *интелигентне звери*, побољшани вољом Мрачног господара.

Као што видимо доста тога је остало недоречено, остављано нагађању. Томе не доприносе само ставови професора Толкина, већ и сам начин писања дела где се ставља у заграде перспектива *свезнајућег приповедача*. Наиме, када је неко дело, роман или новела, написано у трећем лицу, подразумева се да писац све зна о фабули. Развија се паралелизам радње, без питања „одакле он зна да се то дешава“. Међутим, у *Господару Прстенова* је стриктно комплетна радња везана за учеснике на страни Добра – за Дружину Прстена. Све што је написано у роману зна неко од дружине. Планови Непријатеља су познати само кад их ови актери сазнају. Остало су нагађања. Овим је добијено на сугестивности^{xii}.

^x [http://en.wikipedia.org/wiki/Orc_\(Middle-earth\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Orc_(Middle-earth))

^{xi} [Humphrey Carpenter](#), *The Letters of J. R. R. Tolkien* (ISBN 0-618-05699-8)

^{xii} Међутим, Питер Џексон је напустио овакав поглед на ствари у филмској трилогији, вероватно из разлога лакшег остваривања динамике.

Оно што можемо сазнати о Орцима, сазнајемо из угла актера радње, рецимо Хобита док су заробљени или су им близу, па могу чути њихове разговоре. Стиче се утисак да се Орци боре углавном за себе, а Господару су одани прво због саме његове присиле, а онда због обостране мржње између њих и њихових непријатеља. Јер Орци не очекују милости, нити је могу добити. У нападу су дисциплиновани док им добро иде, кад крене низбрдо спасава се свако за себе и ту редовно пропадају. Ван битке су углавном у сталним свађама, посебно око плена, које се обично крваво завршавају. Ево карактеристичног дела разговора између њих:

“Како сам рекао, Велике Газде, ја”, његов глас утихну скоро до шапата, “ја, чак и онај Највећи, могу да направе погрешке. Нешто је скоро промакло, ти кажеш. Ја кажем, нешто јесте промакло. А ми морамо да пазимо! Увек сиротим Јуруцима допадне да исправљају шта промакне, и мала им хвала. Али не заборави: непријатељи не воле нас ништа више него што воле Њега, и ако они изађу поврх Њега, ми смо готови такође...”

Вратимо се на кратко на прилагођеност Орка. Навео сам да су они прилагођени природи, што је контрадикторно са њиховим рушилачким склоностима, сечом дрвећа и сличним стварима. Насупрот њима су Људи Запада, који бране природу од њих. Заштитничко понашање Толкинових људи је у складу са енглеском склоношћу ка култивацији и уживањем у природи, која се показала у узгоју раса паса или коња, лову на лисице или познатом енглеском парку. Али колико је шума у трећем свету уништено, да би они уживали у тим благодетима!? Или сетимо се култивације Аустралије, која је укључивала довођење животињских и биљних врста из Европе, које су тешко оштетиле домаћу флору и фауну. Само зато што нису могли без лова на лисице!

Па и сама та љубав према природи није била за све слојеве енглеског друштва. Било је то за идилични *countryside*, за универзитетске градове као што су Оксфорд или Кембриџ. Док су у Лондону 1956. године хиљаде људи помрле од гушења, када је дошло до комбинације чувеног лондонске магле и смога. Онда су постављени филтери, па је лондонски ваздух сада чист. А градови рударства и тешке индустрије на северу Енглеске били су индустријски загађени док неолибералним реформама нису затворени већ нерентабилни рудници и фабрике. Тако да је наличје љубави према природи било присутно и у самој Енглеској, да уопште не идемо до колонија које су плаћале њихову добробит.

Из те перспективе лагодног живота стеченог империјалном плачком лако је бити критичан према тежњама сиромашнијих народа да се брзо развију, и тако стигну и престигну своје дојучерашње опресоре. Подсећам на опис Орка, дат на претходној страници – на кога се ту мисли. Међутим, прилагођен је природи онај ко из ње узима шта му је потребно. Наравно, не треба ни ту претеривати – као што је радио Мрачни господар Саурон, и његови тоталитаристички пандани у реалном свету. Али чињеница је да су они (Саруман, Саурон) криви за уништавање природе у овом делу фантастике, а не њихове слуге којима је то било наређено. Слично се може рећи и за мегаломанске планове елита тоталитарних сила који су довели до еколошких катастрофа. Криви су они, а не обична радничка класа.

Част ратника

Како је већ поменуто, постоје и дела које Орке виде сасвим другачије. Као поносну ратничку расу. Истини за вољу, сам професор Толкин није тврдио да су његови Орци искључиво зли, мада их је као такве углавном описивао. Он их пре види као слуге окрутних господара, Моргота и Саурона. Није избегао аналогију са господарима рата чију је вољу и сам искусио. Позната је његова изјава: „Сви смо били Орци у Великом рату“^{xiii}

---

^{xiii} Професор Толкин овде наравно мисли на Први светски рат, у коме је учествовао и током кога је добио инспирацију за многа своја дела.

Где су велики ратови, ту су неизбежно и примери части и јунаштва, па ова „судбина“ није заобишла ни Орке, ако не у делима професора Толкина, онда у другим делима епске фантастике и на њој заснованих игара.

Тако у рачунарској игри *Warcraft* Орци су представљени као много комплекснији у социјалном смислу. Велика раса Орка је дивље, али племенито друштво, кога чине шаманистички ратници. Они потичу са света Драенора, одакле их је искварила демонска сила позната као Црни легион, који их је претворио у бесне и дивље борце за своје циљеве. Потера за непријатељима Црног легиона их доводи на други свет, Азерот, где су после тешких ратова поражени и заробљени у логорима. Одатле их ослобађа Орк кога су одгајили људи, Тхрал. Раса је ослобођена демонских чини и враћа се шаманским коренима.

Слична слика Орка је дата и у омнибус роману Стена Николаса *Орци (Orcs: Bodyguard of Lightning, Legion of Thunder, Warriors of the Tempest)*^{xiv}. Овде је приказан један свет који клизи у пропаст са глечерима који се шире на северу, и пустињама на југу. То се не догађа случајно, већ је изазвано доласком људи на континент који старе расе зову Марас-Дантиа, док људски освајачи за њега имају своје име – Центразија. Али ни људи нису јединствени, већ су у рату две њихове фракције – Унији (монотеисти), верски фанатици чији је однос према другима чист расизам; и Манији (политеисти) много толерантнији према Природи и старим расама. На страни Манија ратују и припадници неких старих раса (којих има укупно више од десет).

Орци су у служби краљице-вештице Џенесте (хибрид људи и расе нијада), која ратује на страни Манија. Међутим, то што је она на страни која је идеолошки исправна, не значи да се и њено понашање може тако описати. Она је сурови и перверзни диктатор који се безобзирно понаша према својим војницима (углавном Орци) и ужива у убијању и мучењу заробљеника и осуђених. Слично се може рећи и за већину других лидера племена на које Орци наилазе. Заправо, само за кентауре и лидере Манија на које на крају наилазе може се рећи да су исправни и поштени.

Роман описује епопеју ратничке дружине *Wolverines*, састављене од тридесет бораца, које предводи Страјк (*Stryke*). Осим наредника Џапа (Jur), који је патуљак, сви остали чланови дружине су Орци. *Coila* је једини женски члан дружине. Ови Орци су елитни ратници добро прилагођени условима средине. Нису нешто посебно вешти са технологијом, ако се под тим не подразумева успешно уништавање две веома опасне машине вођене магијом, приликом једног од многих заплета у које они упадају.

Радња романа почиње са битком – *Wolverines* су послати у једну од Уни насеобина са циљем да донесу моћан артефакт, један од пет својих врсте, који они касније зову „звезде“. Они успевају да заузму село и преузму артефакт, али проналазе и велику количину дроге, познате као „кристал“ и опијају се, што ће довести до кашњења од целог дана. Имајући у виду „толеранцију“ своје краљице они се журе назад. Али сачекује их заседа коболда, једне ратничке расе ограничене интелигенције, ратника који нападају јашући на великим гуштерима. Коболди им отимају „звезду“. Орци одлучују да је поврате, и прате коболде до њиховог главног штаба, где ослобађају и гремлина Мобса, од кога сазнају нешто више о намени артефаката.

Орци се након нових сазнања договарају да наставе потрагу за преосталим артефактима – Мобс им је рекао да их има укупно пет. Прво је идеја да се са још једном „звездом“ могу нагодити са Џенестом, касније схватају да морају преживети као одметници. Џенеста на њих шаље један други одред Орка, ратне змајеве, ловце на уцене... Осим тога, за њима је расписана и велика награда.

Страјкова дружина наставља потеру за „звездама“, следећу ће украсти од Кимбрала Холбоуа, верског фанатика, диктатора и расисте, најгорег од лидера Унија. Осим што му отимају „звезду“, они спречавају и његове планове да потрује све старије расе. Тиме стичу

^{xiv} <http://dhreviews.blogspot.com/2006/01/orcs-omnibus-edition-by-stan-nicholls.html>

још једног непријатеља, а успут патуљак Цап (који је обавио већи део задатка, користећи чињеницу да други патуљци раде у граду), сазнаје локацију следеће звезде.

Трећа „звезда“ је у тунелима пуних тролова, који њој приносе жртве. Овде дружина запада у тешку кризу, пошто Страјка заробљава краљ тролова, његов наредник Хаскир полуди и напада Коилу отимајући јој две „звезде“ које већ имају. Патуљак Цап води остале Орке и избавља Страјка. Коилу заробљавају ловци на уцене, а Хаскира Холброу. Уз мноштво перипетија, укључујући поменућу борбу са машинама који убијају сваког изгредника у једној слободној луци, Страјк је ослободио чланове своје дружине и на трагу је четвртој „звезди“.

Овде је однос за промену поштен, јер Орци долазе код кентаура са намером да тргују. И лидер кентаура им поставља тежак задатак. Да му донесу сузу краљице нијада, Џенестине сестре, која једина може да га излечи од сакатости^{xv}. Они успевају у том задатку, наилазећи на грађански рат око умируће краљице (на коју је њена сестра бацила чини на даљину). Сажалевајући себе умирућа краљица пушта сузу, а Орци се извлаче из метежа уз помоћ расе мерца, које су нијаде прогониле пре тога.

Страјкова дружина добија и четврту „звезду“, али сазнаје да на њих креће цела Џенестина армија. Такође сазнају да је последњи артефакт у поседу Манија на врху полуострва јужно од земље кентаура. Манији их примају, уз извесну сумњу, али ускоро се они боре заједно, пошто је град напао Кимбрал Холброу, са великом армијом. Орци им помажу у одбрани и лечењу сина првосвештенице Манија (члан дружине *Alfray* је лекар), али злоупотребљавају поверење и краду им „звезду“.

Џенестина армија се такође приближава и разбија Холброуву опсаду. Страјк одлучује да напусти и велику групу Орка дезертера из Џенестине армије, која му се прикључила пре доласка у град Манија. Он се искрада сам са својом дружином, а тада артефакти почињу да делују.

Права намена „звезда“ је да омогуће портал између различитих светова, мада могу и да пребацују на различита места у оквиру Марас-Дантије, што се Страјку и његовој дружини дешава кад су пребачени далеко на север, у престоницу треће друге Џенестине сестре, која је под ледом и заузета од стране опаких ледених цинова. Тамо ће им мистериозни човек Серафим, на кога су и раније наилазили, омогућити да употребе „звезде“ и избеаве се.

Сваки од тих паралелних светова насељен је само једном расом. Заправо су „старе расе“, укључујући и орке, дошле на Марас-Дантију са тих других светова, док су људи ту већ били раније. Постоји и један свет само за Орке, кога је Страјк већ видео у својим луцидним сновима. Дружина улази у портал, и дочекује их светлост...

Ова трилогија је мешавина субверзивног и клишеа^{xvi}. Субверзивно је то што као „позитивце“, видимо оне који су обично у оваквим делима обично „негативци“. Мада је дело далеко од таквих црно-белих подела. *Wolverines* наилазе на позитивне ликове који страдају само зато што су их упознали, не од стране ове дружине, већ њених непријатеља. Страјк је добро изграђен лик за кога се не може рећи да је састављен искључиво од врлина. Он је капетан ратничке дружине, и жели то да остане. Одбија да регрутује друге Орке, иако му то чланови дружине предлажу (у ратничкој дружини постоји солидна демократија за ратне услове). Када је најзад пристао да се неки Орка одбеглих од Џенесте боре на његовој страни, он то не види као обавезу да остане уз њих. Када једном до тих Орка после прославе победе каже да ће их напустити, то му веома тешко пада, али он мисли првенствено на своју дружину, спреман да жртвује остале. Слично се Страјк понео и према Манијима који су му понудили уточиште. Истина, он их је одбранио, уз помоћ своје дружине и осталих Орка, али им онда краде последњу „звезду“, без било какве помисли да им изнесе своје праве намере.

Други Орци су слика и прилика прекаљених ратника. Спремни су на покољ, то им је посао, иако не уживају у томе, и не убијају без потребе. Типичан лик је наредник *Haskeer*, на

^{xv} Вођа кентаура је артефакт отео од ње у младости, сматрајући то као изазов. Она га је казнила бацајући на њега чини које су га обогалиле.

^{xvi} <http://dhreviews.blogspot.com/2006/01/orcs-omnibus-edition-by-stan-nicholls.html>

моменте поприлично непријатан, који је стално у сукобу са другим наредником, патуљком кога не воли због његове расе. Ипак, на крају је њихов растанак поприлично дирљив, пошто је патуљак одлучио да остане на Марас-Дантији (он није имао прилике да види свет патуљака, па не жели да иде тамо), док Орци одлазе у свој свет.

Коила (*Coila*) је вешт стратег и одличан борац са ножевима. Она има изразите моралне одлике што се види у њеној мржњи према ропству и бесној жељи за слободом, кад је ловци на уцене заробе и желе је продати као роба гоблинима^{xvii}. Такође, она је чест саговорник Страјка и даје му савете у вези психичког стања изазваног луцидним сновима, његовог односа према Ценести, будућности дружине и жеље да Страјк постане лидер који ће избавити Орке (то је оно што Страјк никако не жели).

Најзад, занимљив лик је и *Alfray*, лекар и најстарији члан дружине. Он је поприлично окренут традицији Орка која му доста значи^{xviii}. Он је један од ретких чланова дружине који гину у борби, и то на самом крају. У принципу, можемо рећи да је ова трилогија добро осмишљена и вешто написана, иако њен заплет често више подсећа на заплет неке игре него на неко писано дело фантастике. За љубитеља фантастике је свеједно вредно читања.

Све је релативно

Из до сада изнетог став потписника ових редова је јасан. Ипак, с обзиром на сајт за који пишем овај есеј,^{xix} ред је прокоментарисати како су то Орци описани у мојој (суб)креацији. Трилогија Три гоблина, или Вечна ватра^{xx} је написана са одређеним идејама, а њих сам изнео на сајту:

Две основне идеје ме воде у писању ове трилогије. Једна је како је једна од ретких универзалних константи она да апсолутна власт апсолутно квари. Како добро знамо ко једини тежи апсолутној власти на садашњој Арди, а да та тежња може бити реална претња... Јасно је да злог господара нећемо сместити на Исток, што би било логично у Толкиново време и из његовог угла.

Друга идеја је како после познатог третмана коме смо ми Срби били изложени (а аутор не бежи од онога шта је) вреди свет посматрати из перспективе "негативца", а то могу бити Толкинови Орци, а кроз познату историју разни јеретици, гностици, вештице, друге цивилизације - сви они који су били проглашавани злим зато што су били ДРУГИ.

Укратко, све је углавном релативно, давати релативном апсолутно значење нас приближава апсолутном злу – то је она воља да се доминира, да се потру разлике, воља која је „красила“ Саурона, такође и большевике и нацисте, а у савремено доба глобалисте. Али чак и та воља није сама себи зла, односно она себе не сматра злом, и има нека оправдања. Или као што је речено у једном од цитата у мојим романима: „Не дозволимо да понављамо грешку и да верујемо да постоји тотално добро и зло.“ Лао Це.

А сада погледајмо то релативистичко виђење Орка. Моја три насловна лика су бесмртни гоблини – Азог, Оглу и Трасо (ја између гоблина и Орка не правим никакву разлику, осим семантичке^{xxi}). Бесмртност гоблина начелно потврђује „хипотезу“ да је реч о исквареним виловњацима (или вилењацима, ја користим тај израз). У једном поглављу другог наставка

^{xvii} Гоблини су овде сасвим друга раса, као у неким другим делима фантастике, и супротно Толкиновој Средњој земљи.

^{xviii} Орци имају четири бога, мада нису неки велики верници, и често заборављају да им одају почести.

^{xix} <http://www.vecnavatra.com/>

^{xx} Ортак ми је рекао да је звучније име Вечна ватра, које сам дао само првом роману. У том смислу још увек је могућа замена имена – први наставак добија назив Три гоблина, цела трилогија Вечна ватра, како је и име сајта.

^{xxi} Када се каже Орци мисли се углавном на народ, припаднике одређеног народа. Када се каже гоблини реч је о врсти или раси. Зато се гоблини пишу малим почетним, а Орци великим почетним словом.

Трасо се сећа свог *буђења* као вилењака, у шумама Куивинена^{xxii}. Ту је описано како су га Валари (богови Арде) својим додиром покренули из дрвета јасена у покретно биће:

Трасо је некако био свестан себе. Био је дрво јасена, а недалеко од њега било је дрво бреста. Слични парови дрвећа били су около, у овом делу шуме на обали мора. И онда виде покрет креације којим је једна Аинурка додирнула оближње дрво бреста. Ускоро и сам осети додир њеног пара Аинура. И постаде некако другачије свестан. Као да је тек сад стекао ум, дух и живот јер све је било некако другачије. Покренуо се. И схватио да гледа у себе, у своје две руке и две ноге. И да чује хук слапова као нешто одвојено од њега, не много далеко, али ипак као нешто другачије. Био је жедан.

Али мрачни господар Мелки, такође један од Валара (Аинура), га одводи прво на Север, у своју област, а онда изван Кругова Света. Тамо ће бити *промењен* – постаће Орк.

Саму идеју о тројници гоблина добио сам сећајући се прастаре игрице *Goblins*^{xxiii}. Три гоблина су на задатку и они комбинују своје различите моћи – један је веома снажан, други је вешт са узимањем ствари (лопов), трећи баца магije. То су моји Азог, Оглу и Трасо, респективно. Њихови карактери су изграђени имајући у виду ове моћи. Ударач је типичан војник, веран задатку. Лопов је развио способности комуникације и преговора. Маг је заинтересован за метафизичка питања.

Направљени су још у Првом раздобљу, док се радња одиграва тек у Четвртном раздобљу Арде, хиљаду година после Рата за прстен^{xxiv}, иако има и неколико реминисценција. У почетку они су у служби Мелкија (Моргота) и обављају неколико посебних задатака. После уништења његове Северозападне тврђаве (Ангбанд, Тангородрим) и потапања целе те области, они беже на исток и југ. Тада схватају да немају више господара, и да не желе да имају господаре у будућности. Они су постали плаћеници. Прелазе са Средње земље на континент Тамне земље (за његове становнике Хајмат, највећа држава тамо је Комонвелт), где проводе већи део будућег времена. Они су касније ангажовани у разним задацима – Азог учествује у опсади Минас Тирита, Трасо помаже плавом чаробњаку Југа после пропасти офанзиве на Гондор, Оглу је доста боравио у Источном краљевству. У току ове трилогије њима је поверено више задатака, које обично обављају заједно комбинујући своје моћи. Такође, углавном одвојено, улазе у заплете које иначе карактерише живот – укључујући ту љубав, потрагу за смислом...

Осим ове тројнице Орка, у роману се овај народ (односно раса) појављује у оквиру различитих борбених формација, на супротним странама:

- 1) Орци на Западу (Западно краљевство) су добро скривена тајна краља Тетраграматона. Они опслужују нови технолошки комплекс у Мордору, они су у погонским деловима новог оружја – покретних или оклопних топова (тенкови) и подводних бродова (подморнице).
- 2) Орци на Истоку су један од народа Источног краљевства, и још их зову планински народ. Они као Варга јахачи учествују у војсци овог краљевства.

Војници Орка улазе у различите заплете на терену. И једни и други су склони побуни. Једна јединица „западних“ Орка се побунила против краља Запада, када је послата на Север да покрене вулканску планину Ангмар. Орци заробљени у технолошком оружју Запада прелазе на страну Истока или Југа, обављају нове задатке и помажу у овладавању технолошким оружјем.

У оквиру Источног краљевства Орци чине моћне формације сличне коњици. Они се буне против краља Истока у моменту када он жели да уклони змаја Оровика, који је симбол јединства краљевства (у том периоду краљ Уриел има код себе Скиптар који

^{xxii} Професор Толкин користи израз „буђење“ за настанак *старије и млађе деце* – вилењака и људи.

^{xxiii} <http://www.computerhope.com/games/games/goblins.htm>

^{xxiv} Било је замерки на дуг период који је протекао од њиховог стварања, или претварања у гоблине до радње романа – најмање осам хиљада година. Но, вероватно би се слична замерка могла поставити и мноштву других ликова различитих литералних дела.

може вулканску планину претворити у технолошки комплекс, и има сличне планове онима које је имао краљ Запада Тетраграматон). Али нису се они сами одлучили на побуну, подстиче их змајева вештица Венсиција. Ситуација је на ивици грађанског рата, када Азог, Оглу и Трасо (поново) краду Скиптар – овога пута од краља Истока. Тако је избегнут разлог за конфронтације.

Орци су такође у оквиру једне специјалне јединице за борбу против западњачког оклопа (примитивни тенкови), где служе заједно са патуљцима. Због свог знања са елементима Оглу је командант једне од две чете. Орка има такође и на југу Средње земље, и на континенту Тамних земаља, мада њихов број тамо није велики, и о њима није ништа посебно речено.

На крају, *ко су заправо Орци?* Да ли можемо у складу са реченицом са почетка рећи да су они *Бич Божји*, одређени да кажњавају оне који су се заборавили у својој гордости... То би било у складу са репутацијом номадских освајача – Атиле и Џингиса. Да ли су Орци само банално зли, они који заслужују да их приказују као карикатуре; или су војска осуђена на прљавштину рата; или бића која је тежак живот еволутивно ојачао^{xxv}; потцењена раса чије време долази; номади који само силом прихватају ауторитет; или можда радничка класа индустријских империја... Сви понуђени одговори су релативни, и један другог не искључују. Често је херој истовремено злочинац, зависи само од угла гледања.

Иван Вукадиновић
Београд 18.04.2008.

---

^{xxv} „Оно што ме не убија, чини ме јачим“ Фридрих Ниче.